

bemus, non propterea quod dubii sumus et mentem habemus suspensam, sed propterea quod *percipimus obligationem* in tali statu mentis aut ulterius inquirendi aut tutiora amplectendi. Si quis autem talem obligationem prorsus ignoraret, aut ut levem apprehenderet — id quod in re notabiliter gravi sumi nullatenus potest — revera aut non peccaret, aut leviter tantum. (Cf. quae supra de conscientia dubia dicta sunt n. 44 et 51.)

Probatur minor propositio: Porro invincibiliter ignorari, seu vere non percipi obligationem, contra quam gravis ratio intelligatur, facile ostenditur. Etenim obligatio neque in se directe percipitur, neque indirecte. In se directe percipitur tantum dubium obligationis, quum sumpserimus, propter graves rationes ipsam rem in se non liquere. Sed neque indirecte percipitur obligatio, videlicet ita ut debeat homo sibi dicere, sibi potius sententiam probabilem pro lege (i. e. axioma probabilioristarum) sequendam esse. Ut enim mittam quaestionem, num percipiamus *saltem dubium* illius obligationis sequendi probabiliorismum — id quod prioribus argumentis revera exclusum est —: haec *ipsa obligatio* certo non percipitur. Quomodo enim aliquis id ab hominibus percipi ausus fuerit dicere, quod tot viri docti et sancti non perceperunt, cujus contrarium se percipere et pro certo habere fassi sunt!

§ 4.

Argumentum internum indirectum, seu argumentum ad hominem.

93 Probabilioristae, qui licitum concedunt esse usum opinionis benignioris, quae sit quam opposita *probabilior*, neque ad hoc externa ratione negandi obligationem legis dubiae seu non satis promulgatae utuntur, sed in ipsa majori probabilitate haerent, non habent, ubi certo et secure pedem figant, atque sua propria argumentatione probabilismum confirmant.

Dicunt igitur 1.: Licet sequi opinionem benigniorem, si est *probabilior*. At, probabilismum esse licitum, nonne est opinio ipso probabiliorismo *probabilior*? Certe qui externam probabilitatem non respuit — neque eam respuunt probabilioristae — confiteri hodie debet, probabilismum auctoritatis et pondere et numero probabiliorismo antecedere.

2. Dicunt, licere amplecti opinionem probabiliorem, *quia* *probabilior* sit. At id, quod est probabilius, prudentem dubitationem minime excludit. Quomodo ergo ad dictamen practicum certum pervenire possunt in iis rebus, in quibus opinionem minus probabilem, at gravi ratione fundatam, quae sit pro lege, sperni posse concedunt?

NB. Omnia, quae pro probabilismo allata sunt, non tantum probabiliorismum et rigorismum feriunt, sed si ultimam partem ultimi argumenti excipias, fere eadem ratione contra aequiprobabilismum extremo modo intellectum, qui opiniones benignas vere probabiles, si

forte opinioni severiori *probabiliori* opponuntur, practice illicitas esse contendit. Nam opinionem talem tamquam legem esse satis promulgatam, idque indubie percipi, quis est qui credat?

*Articulus II.***Vindicatur probabilismus ab objectionibus.**

Quo magis probabilismi vis et veritas pateat, expedit, praecipuas⁹⁴ difficultates contra eum prolatas breviter referre et solvere.

I. *Difficultas*: Systema probabilistarum debet esse certum, ut dictamen conscientiae practicum certum habeatur. Atqui probabilismus non est certus, seu non est systema *certo* verum: siquidem probabiliorismus systema est *verisimiliter* saltem verum, utpote quod, Ecclesiae permittente, cuilibet sequi liceat. Ergo necessaria certitudo ad efformandum practicum conscientiae dictamen probabilismo deest.

Respondeo 1: *Transeat major, negatur minor*. Ad prob. min., *disting. assertum*: Probabiliorismus eatenus est verisimiliter seu potius certo verus, quatenus in quibusdam conditionibus stat pro licito usu benignioris opinionis, *conced.*; eatenus verus est, quatenus in aliis casibus contra probabilismum stat pro obligatione, *subdisting.*: hoc sensu est systema extrinsecus probabile, *transeat*; est intrinsecus probabile, *nego*. (Quoad tolerantiam Ecclesiae statim infra quaedam notabo.) Hinc quoad *conclusionem*, *disting.*: sufficientem certitudinem ad efformandum conscientiae dictamen non praebet iis, quibus argumenta pro probabilismo non probantur vel eorum vis non satis patet: *transeat* (id enim ipsorum est); neque aliis illam certitudinem praebet, *nego*.

Respondeo 2: *Disting. maj.*: Probabilismus debet certo verus ostendi *directe et intrinsecus*, *nego* (quamquam enim id praestitimus, necessarium non est); saltem *indirecte, subdist. maj.*: id ita fieri *necessario* debet, ut ex veritate probabilismi antea certo probata colligatur ejus licitus usus, iterum *nego maj.*; id *aut sic* fieri debet, *aut ita*, ut ex licito ejus usu aliunde certo probato colligatur dein ejus veritas, *conc. maj.* Utrumque quidem fecimus, unum argumento externo, alterum internis argumentis; at sufficit fecisse alterutrum.

Quoad tolerantiam Ecclesiae probabiliorismus nequaquam in eadem⁹⁵ conditione est ac probabilismus; nam positivam approbationem probabiliorismi non habemus, sed potius partis ejus severioris reprobationem quandam colligere possumus ex eo, quod S. Alphonsi doctrina efferatur et commendetur non solum contra laxas, sed etiam contra rigidiore opiniones. Rigidorum opinionum fautores, contra quos S. Doctor scripsit, ipsos probabilioristas esse, saltem eos, qui suum systema urgent, in confesso est. Sufficit unum Patuzzi, acerrimum S. Alphonsi adversarium, nominasse, qui probabiliorismum summis viribus defendit. 2. Etsi Ecclesia utrumque systema, et probabilismum et probabiliorismum, aequo tolerasset, non eadem vis argu-

menti pro probabiliorismo desumi posset, i. e. secundum eam partem, secundum quam ille obligationem in multis casibus urget, in quibus probabilismus eam adesse negat. Nam vis argumenti in eo est, quod Ecclesia non possit tolerare doctrinam, quae sit a) frequenter practica atque b) bonos mores corrumpat. At bonos mores non corrumpit opinio, quae potius adstruit obligationem in rebus dubiis, quam solvit. — Et si quis contendere velit, indirecte tamen rigorem nimium ad mores corrumpendos conferre posse, id utique aliquatenus verus est; attamen id a) non ex doctrinae illius insita vi oritur, et b) id apud probabilioristas quam plurimos propterea temperabatur, quod in quaestionibus singulis tractandis mirum est, quantum a rigore principii deflectant.

⁹⁶ Nuper fere eodem modo difficultas mota est a Vindic. Alph. (p. I c. 1 § 2 art. 2) atque repetita etiam in libro ceteroquin praeclaro ab E. Müller conscripto (*theol. mor.* l. 1 § 81). Ad probandam vero thesin suam, „*probabilismum carere fundamento certo*“ dicunt: Fundamentum illud esset „Lex dubia non obligat“. Atqui — Vindic. A. pergunt — quando opinio probabilis opponitur alteri probabiliori legem suadenti, non amplius est verum seu strictum dubium. Ergo in tali casu probabilismus caret certo fundamento.

Respondeo 1: Neg. maj.: Saltem existit argumentum primum externum.

Respondeo 2: Disting. maj.: Fundamentum est illud axioma „lex dubia non obligat“ hoc sensu intellectum, quasi *ad solum aequale dubium* restringendum sit: *neg. maj.* (haec enim est manifesta petitio principii); eo sensu intellectum, ut comprehendatur quodcumque dubium vere fundatum: *conc. maj.* Atque ita, *transmissa vel negata minore*, neganda est conclusio.

⁹⁷ II. Difficultas. Probabilitas major elidit minorem, eamque vi omni destituit permovendi homines ad prudentem assensum (sicut ex duobus ponderibus in bilance positus id, quod majus est, alterius vim elidit atque lancem suam certissime deprimit). Atqui sine prudenti assensu agere, illicitum est. Ergo in concursu opinionis probabilioris probabilem sequi benigniorem, illicitum est.

Respondeo egregio responso S. Aphonsi: *Disting. maj.:* Id aliquando contingere potest, si utraque opinio ex eodem fundamento rationes suas depromat, aut si *contra* benignam opinionem sit ratio *valde urgens*, ita ut ratio *pro* ea allata infirma evadat: *transeat maj.* Id semper vel etiam plerumque accidit, modo vera et fundata ratio pro benigna opinione afferatur: *neg. maj.* — Ad similitudinem vero illam cum bilance nihil est, quod respondere debeamus, quum manifestum sit, motivis seu rationibus non certis vel potius non evidentibus intellectum humanum non necessario, ut bilancem ponderibus impositis, sed cum libertate, etsi prudenter, ad assensum moveri.

⁹⁸ III. Difficultas. Ratio ipsa dicit, in defectu certitudinis adhaerendum esse verisimilioribus, si quis prudenter agere velit. Atqui

probabilista rejicit verisimiliora, ut adhaereat minus verisimilibus. Ergo imprudenter et propterea illicite agit¹.

Respondeo: Dist. maj.: Ita inhaerendum est verisimilioribus, ut iis totam vim tribuamus, quae insit certis et exploratis, *neg. maj.*; ita ut iis eam vim, quae verisimilibus propria est, vindicemus, *conc. maj.* Sed vim verisimilibus propriam esse vim obligandi, id dicere, iterum esset manifesta petitio principii. *Probare* igitur hoc debent adversarii — quod nunquam possunt — non gratis asserere. Atque ita patet distinctio *minoris*, et *conclusionis* falsitas.

IV. Difficultas. Qui se exponit periculo laedendi legem, peccat.⁹⁹ Atqui probabilista illi periculo se exponit. Ergo etc.

Respondeo 1: Retorqueo argumentum contra ipsos probabilioristas relate ad eas opiniones, quas admittunt in favorem libertatis. Numquid ipsi ab omni periculo liberi sunt? Imo difficilius se ex illo explicant.

Respondeo 2: Disting. maj.: Qui se exponit periculo laedendi legem consequentem et vere genus humanum obligantem: *transmitto majorem*; qui se exponit periculo laedendi legem antecedentem et homines non obligantem: *neg. maj.* Contradistincta minore, *neg. conclusio*.

Scilicet si sumimus, opinionem pro lege exstantem, contra quam vere probabilis et fundata ratio apparet, esse tamen *in se* veram, atque probabilem illam oppositam rationem esse in se falsam: utique dicendum est, opinionem illam in se veram enuntiare legem, quam Deus antecedenter ad insolubile illud dubium *vellet* observari, at quam consequenter ad illud insolubile dubium *non vult* observari. Hoc sensu dici potest, opinione illa enuntiar legem antecedentem, sed non legem consequentem hominesque obligantem.

Addo alias objectiones ex Vindic. Alph. (ed. I p. 35—40).

V. Difficultas. Laxum est, ex levi ratione aliquid pro licito¹⁰⁰ habere, seu absque sufficienti ratione iudicium inflectere ad aliquam opinionem. Atqui probabilista id facit, quum per quendam conatum, quem voluntati infert, opinioni suae intellectum addicat. Ergo etc.

Respondeo: Trans. vel conc. maj.; sed *neg. min.* Est enim contradictio, dicere opinionem vere probabilem habere rationem *levem*

¹ Hanc objectionem, quae est propria probabilioristarum, etiam Vindic. A. (ed. I p. 35) alique movent hoc modo: „Ad licite operandum debemus veritatem inquirere et sequi: ac proinde, ubi veritas clare inveniri nequit, tenemur saltem illam opinionem amplecti, quae juxta propriam persuasionem propius ad veritatem accedit; qualis est opinio certe probabilior.“

Responsum habes ex modo dictis. Nam revera, si ea, quae obijciuntur, petunt etiam eam opinionem, quae probabiliori quidem adversatur, sed solide probabilis est et manet, obiectio manifesto petitionis principii vitio laborat, neque, si tandem sustinetur, sinet eos, qui eam defendunt, tuto amplecti opinionem minus probabilem, „quando excessus non est notabilis“. — Si vis responsum in forma, ut ajunt, *Resp.:* *Dist. anteced.* Debemus veritatem *inquirere, conc. antec.*; debemus eam *sequi, subdist.:* si et postquam eam invenerimus, *iterum conc. antec.*; si eam invenire non potuimus, *nego antec.* et consequenter ea, quae addunt.

tantum et insufficientem. Neque voluntarium conatum probabilista menti suae infert, sed si bene perpendit rationes, iudicat necessario, rationes esse *probabiles*, deinde libere — id enim rationabiliter adjungere potest — positivum assensum mentis, quamquam non omnino firmum, de sua opinione elicit.

Alio modo etiam sic do rationem ad *Neg. min.*: Falsum plane est, probabilistam ullum conatum adhibere debere ad mentem flectendam. Si enim sententia libertati favens certe probabilis est, sententia legem defendens *evidenter* non est certa, sed dubia. At ne legem dubiam pro obligatione sumam, conatu opus est nullo.

VI. Difficultas. Qui agit secundum opinionem probabilem probabiliori oppositam, debet iudicium suum circa illam probabiliorum sententiam suspendere, ut possit suae opinioni inhaerere. Atqui talis suspensio illicita est. Ergo etc.

Respondeo 1: *Trans. maj., neg. min.* Numquid erga omnes opiniones, quibus solum ex voluntatis imperio assentiri possum, positivum assensum elicere *debeo*? Sed etiam probabiliori opinioni, utpote quae maneat incerta, non nisi libere, i. e. ex voluntatis imperio, assentiri possum.

Respondeo 2: *Neg. maj.* Nam iudicare tantum debet, probabiliorum sententiam non esse satis certam, sed etiam in ea esse justam causam formidandi, ne erretur. Sola vero gravis illa formido errandi id efficit, ut eam opinionem pro norma agendi practica assumi non sit necesse, quum ille prior assensus tantum speculativus fuerit.

101 VII. Difficultas. Inconstantiae et laxitatis est, non iisdem principiis insistere ad restringendam libertatem atque ad extendendam. Atqui probabilista non iisdem principiis insistit, quum axiomate „melior est conditio possidentis“ utatur quidem ad extendendam libertatem, non vero ad asserendam legem contra libertatem. Ergo etc.

Respondeo: Haec obiectio ad discussionem specialis alicujus principii deflectit, quod postea exponendum est. Nunc vero sufficit *negasse utramque assertionem* sine distinctione propositam. Ratio, cur *maj. neganda* sit, desumitur ex accepta regula „Odia sunt restringenda, favores ampliandi“ (quae quo sensu intelligatur, infra exponetur). *Minor vero etiam negatur*, quasi probabilistae nullatenus attendant ad illud principium; difficilius enim solvunt ab aliqua obligatione, prout lex aut libertas fuit in quasi-possessione. — Quod autem Vindic. p. 37 crimini vertunt probabilistis sententiam ab illis admissam, „ad cessationem legis sufficere probabilitatem“ (utique non quaecunque probabilitas sufficit —): videant, ne hac incriminatione ipsum S. Doctorem ejusque doctrinam denegare videantur, qui ipse de consuetudine legis cessationem inducente ait l. 3 (al. 4) n. 290: „*in dubio de consuetudine possidet praeceptum; unde petenda est dispensatio; secus si probabile sit, adesse consuetudinem.*“ Numquid igitur S. Alphonsus „*jura legis et libertatis in pari causa aequalia esse*“ (Vind. ib.) contendit, atque sicut „*in dubio invincibili de existentia aut extensione legis praesumitur*

non-existentia“, ita etiam „in dubio invincibili de cessatione legis“ praesumpsit non-cessationem? Certe prorsus contrarium facit.

Secundum Vind. dici debuit:

In sola probabilitate legis existentis obligatio non existit. } v. ib. utramque
 „ „ „ „ cessantis „ non cessavit. } thesin.

S. Alph. dicit:

In sola probabilitate legis existentis obligatio non existit.
 „ „ „ „ cessantis „ cessavit¹.

Verene istae theses posteriores dicantur a Vind. „*a regulis prudentiae alienae*“? Verene „*immoderantiae et laxitatis*“ argui mereantur?

VIII. Difficultas. Laxismi est statuere: „Semper fas est sequi¹⁰² sententias tenuiter probabiles.“ Atqui haud raro probabilismus ducit ad sententias tenuiter probabiles, siquidem admittant probabilismi fautores opinionem, „dummodo sit in se spectata vere solide probabilis, ita ut non putent attendendum esse ad rationes sententiae contrariae“. Ergo etc. (ib. p. 38).

Respondeo 1: Transmisso aliquo defectu cohaerentiae in ipsa argumentatione, *Conc. maj., neg. min.* Ad probationem *min.* prorsus negandum est, opinionem, quae in se spectata sit *vere et solide probabilis*, evadere tenuiter probabilem propter rationes sententiae contrariae. Si enim rationes illae primam opinionem evertunt, certe non est neque fuit in se vere et solide probabilis. Si vero non evertunt, Vindiciae statuunt insignem et apertam contradictionem, quasi una eademque opinio possit esse *ratione gravi et solida fundata*, et simul tenuiter probabilis tantum, i. e. *ratione gravi et solida destituta*.

Respondeo 2: *Neg.* simul, quod in illa argumentatione sumitur, probabilistas in suis sententiis statuendis et defendendis non ponderare rationes contrariae opinionis. Qui adeo temere opiniones suas effutire consuevit, vel in statuendis doctrinis „passione, non ratione“ ducitur, theologi nomen non meretur²; sed a tali temeritate, si quis eam com-

¹ In his thesibus contrapositis me punctum saliens tetigisse, ostendit brevis illa regula, quae nuperrime assignata est pro regula fundamentali, qua aequiprobabilismus a probabilismo discernatur, scilicet: „in concursu duarum opinionum aequae vel fere aequae probabilitatis, quando una favet legi, altera libertati, stante dubio circa legis existentiam, licet sequi opinionem libertati faventem, stante autem dubio circa cessationem legis, sequenda est opinio legi favens, etc.“ Ultimum incisum, quum etiam dicatur *in concursu opinionum probabilitatis*, sumitur imo maxime urgetur eo sensu, quod „stante, *sola probabilitate* circa cessationem legis, sequenda sit opinio legi favens“. At hoc sensu ea regula optime quidem exprimit aliquam fundamentalem normam aequiprobabilismi, sicut ab adversariis probabilismi statuitur, non vero illius, quam S. Alphonsus defendit; evidenter enim in textu supra laudato l. 3 n. 290, qui etiam nunc in omnibus editionibus operum S. Doctoris conspicitur, sententia isti principio fundamentali contraria sic effertur, ut non possit efferri clarius.

² Imo maxime attendimus ad rationes legem suadentes; nam eo ipso quod hae sint *infirmas, etsi probabiles*, ratio sat gravis negandi obligationem, *ut dubiam*, adest. — Quando autem dicta complurium scriptorum, qui se probabilistas esse profitentur, lectori proponuntur, quibus probetur, etiam eos secutos esse principium aequiprobabilismi, ut Sylvium, Suarez, Neubauer: plane contrarium demonstratur, nimi-

mittere vult, neque probabilistae, neque probabilioristae, neque aequi-probabilistae nomen, quod sibi imponere audet, defendit.

¹⁰³ Demum supersedendum non duxi ab indicandis objectionibus, quae fiant ad commendandam plane aliam methodum, qua dubia illa speculativa practice solvantur secundum normam collisionis officiorum, rejecta omni methodo, quae secundum rationes sive probabiles, sive aequae probabiles, sive probabiliores dubia illa practice solvere conetur⁴.

IX. Difficultas. Probabilistae aut sibi contradicunt, aut ad solas leges positivas probabilismum applicare possunt. Nam docent, in mediis ad salutem necessariis non licere uti probabili tantum opinione. Atqui legem naturalem observare est medium ad salutem necessarium. Ergo in observanda lege naturali probabilismum adhibentes probabilistae sibi contradicunt.

Respondeo 1: *Neg. assert.* Ad prob.: *Conc. maj., dist. min.* Quamlibet legem naturalem servare est *medium* salutis sensu theologico, *neg. min.*; est necessarium ad salutem, *subdist. min.* legem naturalem certo obligantem observare idque secundum eum modum, quo certo obligat, est necessarium, *conc. hanc partem*; legem naturalem secundum dubiam existentiam et dubiam extensionem observare, est necessarium ad salutem, *neg.* Ergo *neg. cons.*, quum ipse probabilismum leges, quae vere obligent, a dubiis, quae minime obligent, seceruat.

Respondeo 2: Probabilismum ad leges positivas restringere, ex mente adversarii parum juvare potest. Nam etiam leges positivas ita

rum sententiam prae probabiliore contraria minus probabilem posse esse aliquando non solide probabilem, eamque tum a veri nominis probabilista non defendi, ac proin, principium quidem probabilismi verum esse, in eo autem, quod adversarii illud statuunt laxitatis fontem, eos a vero aberrare, siquidem probabilistae sibi constantes non eo usque opinionem sustinent, ut etiam improbabilem probabilem dicant.

⁴ Linsenmann *Lehrbuch der Moralthologie* § 34—38 et fusius *Tübing. Quartalschr.* a. 1871 *de lege et libertate* hanc methodum commendat. Quantum cl. scriptoris sensum assecutus sum, ejus doctrina breviter sic exponi potest:

Multa atque diversi generis officia nobis perpetuo incumbunt, tum naturalis legis obligatio sequendi rationem atque rationabiliter perpendendi circumstantias, tum positiva officia religiosa et ecclesiastica, tum officia civilia et socialia. Quoniam vero lex non singularia edicit, sed generalia, atque a concretis circumstantiis abstrahit, saepe fieri potest, ut in singularibus rebus leges diversae diversa et contraria a nobis postulare videantur. Neque in ulla actione ab omni lege ejusque expostulatione destituti sumus, siquidem lex rationem sequendi atque ita res et actus nostros disponendi, ut Deo rationem reddere possimus, semper et ubique nos comitatur. Hinc fit 1) ut in positivae legis praeceptis saepe a rigore legis deficere cogamur, nisi contra altiore legem velimus delinquere, atque contra moralem nostram naturam, quae doceat, cum libertate quadam et secundum personalem persuasionem legis praescripta esse exsequenda; 2) ut in omnibus singularibus circumstantiis quaerendum nobis sit, non quid *libeat* eligere, sed quid et a quibus *officiis* doceamur eligere.

Contra probabilismum autem, quem ceteroquin potioris juris esse fatetur, quam alia systemata probabilistica, id objicit, quod punctum rei non satis accurate tetigerit. Particulares autem difficultates, quas cl. ille scriptor movet, ad ea fere reducuntur, quae hic n. IX—XII propono.

observare, ut peccatum mortale non committatur, est ad salutem necessarium, non secus ac legis naturalis observatio necessaria est.

X. Difficultas. Probabilismus, quando opinionem contra legem ¹⁰⁴ practice admittit, pronuntiat re ipsa actiones vel omissiones secundum istam opinionem factas esse in individuo seu pro subjecto agente indifferentes: (siquidem haberi nequeunt pro malis ex suppositione probabilismi, neque pro bonis, quum, probabilistis fatentibus, melius sit practice pro lege stare). Atqui non dantur actus in individuo indifferentes. Ergo etc.

Respondeo: *Neg. maj.* Ad prob. maj. Negandum est 1. ex eo, quod aliquid melius sit, sequi, contradictorium vel contrarium esse malum. Utrumque potest esse bonum, sed non aequae bonum. 2. Negandum est, ex eo, quod actio vel omissio aliqua objective sit licita, vel etiam, ut sumi per me licet, indifferens, sequi, eam in individuo, i. e. prout ab homine in concreto exercetur, esse indifferentem. Nam et aliquid indifferens, et aliquid bonum et aliquid minus vel magis bonum subjectivo motivo informari potest, vel etiam debet. — Ceteroquin si premere vult adversarius objectionem, quam proposuit hoc sensu, quod *omittere* id, quod melius est, neque bonum neque malum ideoque indifferens in individuo esse debeat: hanc *omnes theologo* aut ut speciem quandam difficultatis solvere debent, aut ea obruti actus in individuo indifferentes esse fateri. Solutionem tamen me certam dedisse opinor, quando de actibus humanis disserens hanc rem tractavi.

XI. Difficultas. Probabilismus supponit, homines ad libitum ¹⁰⁵ posse sua libertate uti. Atqui id falsum est, siquidem de usu libertatis quam maxime Deo respondere debemus. Ergo probabilismus nititur falso fundamento.

Respondeo: *Dist. maj.* Probabilismus supponit, non esse homini semper et ubique objectum actionum suarum ita praescriptum, ut non possit saepe pro sua libertate inter plura eligere, ita tamen, ut quidquid eligat, bono motivo eligere debeat: *conc. maj.* Quis enim hoc negare hucusque ausus est? — Probabilismus supponit, esse actiones humanas, quae divino iudicio prorsus subtrahantur: *neg. maj.*

Ad min.: *Conc.*, attamen inde non sequitur, hominem omnia bona, quae facere potest, debere facere, nisi peccare velit.

XII. Difficultas. Probabilismus re ipsa est quaedam epieikeia, ¹⁰⁶ dispensatio a lege in favorem libertatis. Atqui legi naturali dispensatio vel epieikeia applicari nequit, v. g. dispensatio a mendacio, perjurio etc. Ergo in lege naturali probabilismo locus esse nequit.

Respondeo: *Neg. maj.* Nam de *epieikeia* in lege naturali loqui *logice* implicat; de *dispensatione* in lege naturali loqui, supponit, per se legem circa illam rem, de qua agitur, exsistere. At id ipsum est, quod probabilista negat, nec sine argumentis satis certis negat.

Epieikeiam vero in lege naturali esse logicum vitium, facile ostenditur. Epieikeia enim est exceptio singularis casus a communi norma *secundum mentem legislatoris*, quamquam contra verba legis. Ergo

necessario supponit 1. certam legis formulam et 2. defectum aliquem in ipso legislatore, qui non omnia providere aut non omnia satis accurate secundum mentem suam exprimere potuerit. At neutrum in lege naturali sumi potest. Non enim est certa formula concepta; multo minus legislatori, qui Deus est, defectus adscribi potest, quo statuerit normam, quae aliquid contra mentem suam contineat, atque subsequenti aliqua correctione indigeat! — Nonne igitur ratio ipsa postulat, ut illas actiones, quas in certis circumstantiis licitas judicare debemus, nunquam lege naturali vetante conclusas esse dicamus?

Articulus IV.

De regulis subsidiariis, quae usum probabilismi magis determinant.

107 Saepius jam notavimus, esse summum vocis et rei abusum, si quis quavis ratione etiam leviori et futili legem et obligationem excutere conetur, atque hunc laxum agendi modum probabilismi nomine honestare studeat. At propter talem abusum neque nomen neque principium probabilismi deserendum est, sed imprudentia et temeritas coercenda.

Scite S. Alphonsus animadvertit lib. 1 n. 83: „Confessarius, antequam aliquam opinionem amplectatur, tenetur utique intrinsecas rationes perpendere“ [addiderim equidem, id intelligendum esse, nisi agatur de opinionibus, quae *communiter* pro probabilibus et practice tutis habentur], „et quum ei occurrit ratio aliqua *convincens* pro tutiori opinione, cui adaequatam responsionem suppere non aspicit, tum oppositam minus tutam amplecti non potest, quamvis plurimorum doctorum auctoritas ipsi favet, *modo auctoritas non sit tanti ponderis, ut videatur ei magis, quam rationi apparenti deferendum* juxta id, quod S. Thomas docet: Aliquis parvae scientiae magis certificatur de eo, quod audit ab aliquo scientifico, quam de eo, quod sibi secundum suam rationem videtur. II. II. q. 9 a. 8 ad 2.“

Multo minus vi probabilismi id efficitur, ut quocumque dubio de obligatione exorto, practice dici possit: „obligatio dubia obligatio nulla“, si de obligatione in se quidem constat, sed de ejus cessatione propter dubiam impletionem et ex simili causa quaestio movetur. Quod enim hucusque circa probabilismum demonstratum est, per se et primarie tantum agit de obligatione sive lege dubia existente; num vero etiam probabile sit, obligationem, quae certo exstabat, propter dubium subsequens practice cessare, *specialis quaestio* est, quae sicut ceterae particulares obligationes singillatim est pertractanda.

Quare ut hae et similes quaestiones, quae practicas quasdam regulas in applicatione frequentes exhibent, lectori patefiant, breviter sequentia subjicienda putavi, quo et falsa quaedam probabilitatis species a vera probabilitate distingui possit et argumenta plus minusve certo vel probabiliter factum aliquod probantia innotescant. Sunt fere *regulae juris Bonifacii VIII.*

I. Regula: „*In dubio melior est conditio possidentis.*“

Declaratio. Haec regula proxime indicat normam juris stricte dicti, 108 seu quod ad justitiam commutativam pertinet. Quando videlicet duo de legitima proprietate rei alicujus litigant, *si par est causa* seu probatio utriusque litigantium, standum est pro eo, qui hucusque rem possidebat. Imo adeo praevalet possessio alterius litigantis conditioni, ut rationes, quas hic graviores quidem, sed non certas pro se afferat, alterius possessio generatim vincat. — Attamen si rationes ejus, qui rem non possidet, sunt multo graviores, non ita constat, utri res addici *debeat*. Alii stant etiamtum pro possidente, alii pro eo qui multo melius jus suum probat. Prior sententia *communius* recipitur, et vix non sola in praxi tribunalium viget; posterior externa saltem probabilitate non caret, neque intrinsecus improbabilis dici potest.

At regula illa pro similitudine cum possessione rei etiam de omni quasi-possessione statuitur. Quasi-possessio enim dicitur de statu et conditione rei, quae adest vel hucusque adfuit, cui tamen dubium supervenit. V. g., si lex quaedam certe exstitit, sed supervenit dubium, num cessaverit, lex dicitur esse in possessione. Contra, si hucusque libere aliquid agere licuit, dubiumque supervenit, num forte lex contraria sit lata, in possessione esse dicitur libertas. — Sed non prorsus eodem modo regula illa extra materiam justitiae, atque in ea, intelligitur et urgetur. Videlicet:

1. In dubio negativo superveniente valet tum pro libertate, tum contra eam.

2. In dubio positivo vel probabilitate superveniente facilius valet *pro* libertate quam contra. Nam libertas non restringitur, si dubium superveniens, inquisitione facta, perseverat, etsi probabile, vel etiam probabilius est, accessisse aliquid, quod eam restringat. Attamen libertas restituitur, si valde probabile est, obligationem cessasse. Ita saltem innumeri scriptores, atque etiam S. Alphonsus in variis quaestionibus, practice tuto sentiri posse, affirmant. Cf. S. Alph. lib. 3 (al. 4) n. 112 q. III; ib n. 290.

Idem statuitur, si obligationis, quae a lege imponitur, cessatio a facto aliquo probando pendet, v. g. a lapsu temporis. Quod si positive, quamquam non cum certitudine, probatur, obligatio practice non amplius urgenda est. Ita quando feria VI. servanda est abstinentia, et ex probabili argumento, v. g. horologio, concludis, diem esse elapsam, obligatio abstinentiae cessat. Facilius etiam libertati favetur, si dubitatur, num feria V. jam in feriam VI. desierit. Nisi enim id moraliter certo contigisse appareat, non est, cur pro obligatione abstinentiae stare debeas.

Contra libertatem autem regula quasi-possessionis applicari debet, quoties de publico ordine seu de bono publico conservando agitur. Qua de re cf. Bouquillon l. c. n. 377.

II. Regula: „*Videndum est, cui incumbat onus probandi*“ (aliis verbis idem indicat ac I.).

Ex hac igitur regula iterum habes:

1. Propter solum dubium negativum prior status nunquam est mutandus, quum mutatio illa probanda sit, ratio vero negativa non probet.

2. At quae et quanta positiva probatio exigatur, ex ea sola regula nondum habes, quum aliquando certa, aliquando probabilis tantum probatio requiratur, ut statum esse mutatum dicamus. Quod ut aliquatenus determinetur, sit